

POLITIKA ARCHITEKTURY A STAVEBNÍ KULTURY ČESKÉ REPUBLIKY

Josef Morkus

Politika architektury a stavební kultury České republiky je nelegislativní strategický dokument s celostátní působností, schválený 14. ledna 2015 vládou usnesením č. 22. Jeho hlavním cílem je přispět ke zvýšení kvality prostředí vytvářeného výstavbou a posílit zájem o vytváření harmonického městského prostředí. K tomu stanovuje vizi, cíle a sedm desítek konkrétních opatření. Politika architektury a stavební kultury České republiky je ke stažení na stránkách Ministerstva pro místní rozvoj www.mmr.cz a je také přílohou tohoto čísla.

Účel

Účelem *Politiky architektury a stavební kultury České republiky* (dále též *Politika*) není navrhovat ani povolovat stavby. Má především vytvořit předpoklady k tomu, aby vznikající stavby byly kvalitní. Dokument však neklade důraz pouze na kvalitu jednotlivých staveb, ale zdůrazňuje potřebu komplexního přístupu k prostředí, tedy vzájemného působení staveb, jejich vztahu ke stávajícím architektonickým a urbanistickým hodnotám a též jejich vlivu na krajinu. Zabývá se uspořádáním území, dostupností veřejné infrastruktury či dlouhodobou urbanistickou koncepcí. Cílem je též lepší plánování, realizace a údržba veřejných prostranství. Dalším velkým tématem je kvalita architektonických a urbanistických projektů. V neposlední řadě se zaměřuje na pozvednutí povědomí široké veřejnosti o významu kvality staveb a jimi vytvářených prostorů. *Politika* je spíše motivačním než restriktivním nástrojem.

Politika architektury a stavební kultury České republiky propojuje priority, cíle a úkoly ve vztahu k prostředí vytvářenému výstavbou, které jsou již zapracovány ve strategiích a koncepcích jednotlivých resortů. K nim navíc přidává požadavky na zavádění světových i domácích trendů a idejí, které se týkají problematiky staveb, sídel a krajiny.

Důvody vzniku

Potřeba iniciačního dokumentu v oblasti architektury a stavební kultury byla evidentní již delší dobu. Po roce 1990 byla velká pozornost věnována problematice životního prostředí a přípravě koncepčních materiálů v této oblasti. Naopak problematika prostředí vytvářeného výstavbou byla dlouhodobě opomíjena, přestože má na kvalitu našeho života přímý vliv.

Zpracovat *Politiku* uložila vláda usnesením, kterým schválila „*Koncepci bydlení České republiky do roku 2020*“. Na evropské úrovni bylo podnětem pro její vznik zejména „*Usnesení Rady Evropské unie o architektonické kvalitě v městském a venkovském prostředí*“ a „*Závěry Rady Evropské unie o architektuře: přínos kultury pro udržitelný rozvoj*“, jejichž součástí je i výzva, aby členské státy zajistily opatření navazující na tyto závěry a podaly zprávu o jejich provádění. Česká re-

publika tuto výzvu plní mj. vznikem *Politiky architektury a stavební kultury České republiky*.

Přijetím *Politiky* byl částečně splacen dluh, který jsme k prostředí vytvářenému výstavbou měli. Současně jsme se zařadili po bok evropských států, kde již obdobné dokumenty existují (Francie, Velká Británie, Nizozemsko, severské či pobaltské státy).

Autoři

Politiku architektury a stavební kultury České republiky připravilo Ministerstvo pro místní rozvoj v úzké spolupráci s Ústavem územního rozvoje. Velký podíl na jejím vzniku měly i Česká komora architektů, Česká komora autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě a Asociace pro urbanismus a územní plánování ČR, které dodaly klíčové náměty a aktivně se do tvorby zapojily. K přípravě přispěly rovněž vysoké školy (zejména Fakulta architektury Českého vysokého učení technického v Praze), nevládní a neziskové organizace (např. Nadace Proměny či Architekti ve škole) a také veřejnost. Velký zájem o spolupráci na zpracování *Politiky* svědčí o užitečnosti jejího vzniku.

Výchozí dokumenty

Politika architektury a stavební kultury České republiky vychází z evropských právních předpisů, zejména z „*Úmluvy o ochraně architektonického dědictví Evropy*“, „*Úmluvy o ochraně archeologického dědictví Evropy*“ či z „*Evropské úmluvy o krajině*“. Bere v potaz i další evropské dokumenty, zejména „*Evropské perspektivy územního rozvoje*“ z roku 1999, „*Rídící principy trvale udržitelného územního rozvoje evropského kontinentu*“ z roku 2000, „*Lipskou chartu o udržitelných evropských městech*“ z roku 2007 a na ni navazu-

jící deklaraci „Udržitelné a otevřené město“ z roku 2008, „Stockholmskou deklaraci a výzvu“ z roku 2009, „Chartu evropského plánování“ z roku 2013 (viz Urbanismus a územní rozvoj, číslo 1/2015) nebo sdělení „Zelená infrastruktura – zlepšování přírodního kapitálu Evropy“ z roku 2013.

V rámci České republiky vychází *Politika* zejména ze stavebního zákona a souvisejících vyhlášek. Vazbu má i na zákon o veřejných zakázkách, zákon o státní památkové péči či na zákon o ochraně přírody a krajiny. Bude spolupůsobit s dalšími strategickými dokumenty v této oblasti, zejména s „Politikou územního rozvoje České republiky“, „Zásadami urbánní politiky“ a „Strategií regionálního rozvoje České republiky 2014–2020“.

Podklady, příprava a projednání

V souvislosti s přípravou dokumentu se Česká republika nejprve prostřednictvím České komory architektů a od roku 2010 i Ministerstva pro místní rozvoj stala členem „Evropského fóra pro politiky architektury“ (*European Forum for Architectural Policies – EFAP*), evropského poradního orgánu v oblasti architektury, který prostřednictvím národních politik architektury povzbuzuje diskusi, výměnu zkušeností a propagaci kultury prostředí vytvářeného výstavbou.

V rámci přípravných prací na Politice architektury a stavební kultury České republiky byly v dokumentu „Zvyšování kultury výstavby – Evropské fórum politik architektury“ z března 2011 vyhodnoceny politiky architektury a obdobné dokumenty vybraných evropských států a požadavky vyplývající z dokumentů Evropské unie.

Dalším přípravným krokem bylo v roce 2013 zpracování „Analýzy stavební kultury“. Jejím předmětem byla identifikace nejvýznamnějších problémů v této oblasti, včetně jejich rozboru a zhodnocení míry naléhavosti. Současně proběhlo i kvalitativní šetření formou strukturovaných rozhovorů s experty reprezentujícími hlavní profese zabývající se touto problematikou.

Jako základ pro formulování textů, cílů a opatření *Politiky architektury a stavební kultury České republiky* byly využity materiály vypracované Českou komorou architektů, Českou komorou autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě a Asociací pro urbanismus a územní plánování ČR, které mimo jiné zahrnovaly odůvodněný návrh možných opatření k řešení zjištěných problémů.

Vlastní *Politika architektury a stavební kultury České republiky* vznikala zejména během roku 2014. V létě 2014 proběhly konzultace pracovní verze dokumentu s klíčovými partnery. Po úpravě byl materiál podroben připomínkovému řízení, jehož se zúčastnila všechna ministerstva i jednotlivé kraje. Osloveny byly též dotčené odborné a profesní svazy a spolky, vybrané vysoké školy a nevládní a neziskové organizace aktivně činné v této oblasti. V době meziresortního připomínkového řízení byl materiál rovněž zveřejněn

k připomínkám nejšířší veřejnosti. Po vypořádání, projednání a zapracování připomínek byla *Politika* v prosinci 2014 předložena vládě, která ji v lednu 2015 schválila.

Vize

Naplnění cílů *Politiky architektury a stavební kultury České republiky* má přinést zlepšení života lidí zvyšováním kvality prostředí. Navržená opatření povedou ke

- kvalitnější architektuře,
- hospodárným budovám vhodně zasazeným do okolního prostředí,
- přívětivému veřejnému prostoru,
- harmonickým městům i venkovu včetně okolní krajiny,
- respektu k místním specifikům jednotlivých oblastí v České republice,
- vnímání architektury jako stávající nebo i budoucí součásti našeho kulturního dědictví,
- vzdělávání odborné i laické veřejnosti a tím k podněcování zájmu obyvatel o kvalitu prostředí, v němž žijí.

Politika architektury a stavební kultury České republiky přistupuje k problematice v její plné šíři. Základním principem je komplexní vnímání prostředí, které se musí promítat jak do celkové koncepce, tak i do návrhu jednotlivých složek prostředí, až po urbanistický, architektonický a umělecký detail. K řešení problémů je nutno uplatňovat integrovaný přístup, který vyvažuje a propojuje požadavky jednotlivých resortů a oborů lidské činnosti.

Cíle a opatření

Politika architektury a stavební kultury České republiky řeší tři základní oblasti a v rámci nich osm témat:

- Krajina a sídla
 - 1 Uspořádání krajiny a sídel
 - 2 Veřejná prostranství
 - 3 Začlenění staveb do prostředí
- Stavby
 - 4 Zadávání zakázek
 - 5 Projektování, realizace, životnost a udržitelnost staveb
- Vzdělávání, osvěta a výzkum
 - 6 Vzdělávání
 - 7 Osvěta a média
 - 8 Výzkum a vývoj

Pro každé téma jsou určeny cíle a navržena opatření, která povedou k jejich naplnění. Dokument určuje pro každé opatření zodpovědné a spolupracující instituce a termíny splnění. Za většinu navrhovaných opatření nesou odpovědnost ministerstva, případně ministerstvy řízené organizace a organizační složky státu. Velký podíl na realizaci některých opatření bude mít veřejná správa, a to na úrovni krajů i na úrovni obcí. Dosažení definovaných cílů není myslitelné bez přímé spolupráce s oběma výše jmenovanými profesními komorami a Asociací pro urbanismus a územní plánování ČR. Zásadní roli ve vzdělávání odborníků budou nadále za-

stávat vysoké školy. Při spolupráci na plnění některých opatření, propagaci architektury a stavební kultury a zejména při práci s veřejností mají nezastupitelnou úlohu nevládní a neziskové organizace a obecně prospěšné společnosti.

Témata

1 Uspořádání krajiny a sídel

První téma *Politiky* požaduje analyzovat sídelní strukturu v České republice, vyhodnocovat její stav a vývojové trendy, identifikovat možnosti spolupráce jednotlivých sídel a odhalit potenciál na zlepšení odolnosti zastavěného území i krajiny proti přírodním katastrofám a na přizpůsobení se změnám klimatu.

Politika dále požaduje stanovit, chránit a rozvíjet dlouhodobou urbanistickou koncepci sídel, včetně řešení urbanistické kompozice.

Cílem je též minimalizovat nepřiměřené a nevhodné rozrůstání sídel do okolní krajiny a s tím spojené zábory zemědělské půdy, a zajistit důsledné využívání rezerv v rámci zastavěného území.

Požaduje se vytvořit standardy dostupnosti a kapacity zařízení občanského vybavení, analyzovat stávající dostupnost zařízení veřejné infrastruktury a poznatky zohlednit v územně plánovacích dokumentacích.

Politika rovněž vyžaduje posílit plánování krajiny, zabývat se koncepcí uspořádání krajiny i systémem zelené infrastruktury a důsledně koordinovat územně plánovací dokumentace a pozemkové úpravy.

2 Veřejná prostranství

Kvalitu prostředí v sídlech významně ovlivňují veřejná prostranství. *Politika* proto požaduje zajistit dostatečnou vybavenost území vhodnými veřejnými prostranstvími, jejich snadnou dostupnost a vzájemné propojení. K tomu je třeba vytvořit standardy dostupnosti, vyhodnocovat stávající veřejná prostranství v územně analytických podkladech a navrhnout jejich systém a hierarchizaci v územních plánech. Pro jejich prověření se požaduje využívat územní studie, pro stabilizaci návrhu parcelace s vymezením veřejných prostranství se má využívat regulačních plánů a dohod o parcelaci. Jedno z opatření požaduje též zamezovat vzniku stavebních souborů, které znemožňují prostupnost území.

Pro zajištění kvality veřejných prostranství je vyžadováno jejich komplexní řešení, včetně návrhu adekvátního využití a měřítka okolních objektů. Pro významná veřejná prostranství financovaná z veřejných rozpočtů mají být vypisovány soutěže.

Politika požaduje zlepšit péči o stávající veřejná prostranství, při čemž má být podobně jako při plánování veřejných prostranství využívána účast veřejnosti.

3 Začlenění staveb do prostředí

Stávající stavební fond je bohatstvím, které je třeba chránit a rozvíjet. *Politika* si klade za cíl zajistit návaznost nových staveb na charakter a strukturu hodnotné stávající zástavby, a to při respektování a rozvíjení kulturního a stavebního dědictví i hodnot krajiny. Mimo jiné proto obsahuje požadavky na řešení charakteru a struktury zástavby v územních plánech.

Velký důraz je kladen na posilování prvků tvořících lokální, celoměstskou či regionální identitu a na podporu rázu prostředí a jedinečnosti daného místa.

Politika též požaduje prověřit postavení a pravomoci hlavních (městských / oblastních) architektů, jejich kompetence a zodpovědnost.

4 Zadávání zakázek

Cílem *Politiky* je usilovat o co nejvyšší kvalitu plnění zakázek, požaduje proto, aby při výběrových řízeních nebyla cena za územně plánovací a projekční práce jediným kritériem.

Při přípravě významných budov financovaných z veřejných rozpočtů se doporučuje přednostně využívat architektonické soutěže a soutěže o návrh.

Pro zvýšení kvality staveb je zásadní nehodnotit pouze pořizovací náklady, ale brát ohled i na jejich náklady na provoz, údržbu a případně i na odstranění, tedy náklady celého životního cyklu.

5 Projektování, realizace, životnost a udržitelnost staveb

Politika usiluje o to, aby zpracování projektů probíhalo v maximální kvalitě. Požaduje proto prosadit uplatnění standardů výkonu a honorářových řádů při zpracování územně plánovacích a projektových dokumentací.

Zlepšení kvality výstavby by měl podpořit požadavek na dlouhodobé sledování základních dat o ekonomice realizace, provozu a údržby staveb financovaných z veřejných prostředků.

Politika též požaduje připravit a realizovat informační kampaně o významu a potřebě zpracování projektové dokumentace pro provádění staveb a o nutnosti revizí technických zařízení budov.

6 Vzdělávání

Největší vliv na prostředí vytvářené výstavbou mají lidé, kteří ho plánují, realizují, udržují a užívají. *Politika* proto požaduje rozvinout vzdělávání projektantů a ostatních osob podílejících se na výstavbě (zejména v oblasti stavebního práva) a průběžné a prohlubující vzdělávání příslušných úředníků veřejné správy (zejména v oblasti tendencí a dobrých příkladů architektury, v kompetenci při zadávání veřejných zakázek a v zapojování veřejnosti a komunikaci s veřejností).

Nejdůležitější je však podpora a rozvíjení výchovy a vzdělávání v oblasti architektury, urbanismu, územního plánování, krajinářské architektury, stavební kultury a kvality prostředí na všech stupních škol. Politika požaduje revidovat rámcové vzdělávací programy tak, aby obsahovaly témata spojená s architekturou a stavební kulturou, přizpůsobená jednotlivým stupňům škol. Do výuky je třeba začlenit praktické aktivity a využívat příklady dobré praxe. Důraz by měl být kladen i na podporu učňovského školství. Pedagogům je nutné nabídnout potřebné výukové materiály a odbornou podporu pro zajištění výuky.

7 Osvěta a média

Pro pozvednutí kvality vystavěného prostředí je nutné zvýšení povědomosti veřejnosti o významu estetické kvality staveb a kvality prostředí. Politika proto vyžaduje větší uplatnění těchto témat ve veřejnoprávních médiích. Velký význam má osvětová činnost o kulturně historickém kontextu sídel, jejich vývoji, o významu jednotlivých dochovaných prostorů a objektů či o krajině a přírodním bohatství. *Politika* podporuje sdílení příkladů nejlepší praxe formou elektronické platformy. Nabádá k propagaci kvalitních realizací prostřednictvím soutěží, ocenění i vycházek s architektky či komentovaných prohlídek novostaveb.

Neocenitelnou roli v rámci osvěty hraje zapojování veřejnosti (dospělých i dětí) do projektů ovlivňujících veřejný prostor.

8 Výzkum a vývoj

Politika požaduje podporovat a rozvíjet výzkumnou činnost zaměřenou na obory architektura, urbanismus, územní plánování, krajinářská architektura a stavební kultura. Normativní a kvantitativní výzkumy by měly být doplněny kvalitativními výzkumy v „měkkých“ oblastech. Důraz musí být kladen na publikování a zejména na využívání výsledků výzkumu v praxi. Granty vypisované různými institucemi v České republice je třeba jednotně evidovat a prezentovat.

Naplňování opatření

Plnění opatření *Politiky* bude Ministerstvem pro místní rozvoj v pravidelných dvouletých cyklech sledováno, vyhodnocováno a zveřejňováno. V roce 2020 bude vládě předložena souhrnná zpráva o jejím naplňování, včetně případného návrhu aktualizace dokumentu pro další období.

Pevně věřím, že se podaří naplnit většinu opatření, a dokument tak splní svůj účel – přispěje ke zlepšení prostředí, v němž žijeme.

Ing. arch. Josef Morkus, Ph.D.
garant zpracování Politiky architektury a stavební kultury České republiky
Ministerstvo pro místní rozvoj

ENGLISH ABSTRACT

Policy of Architecture and Building Culture in the Czech Republic, by Josef Morkus

Policy of Architecture and Building Culture in the Czech Republic is a non-legislative strategic document of nationwide effect, approved on 14 January 2015 by Decree 22 of the Government. Its main objective is to contribute to the improvement of environment created by construction and refresh interest in the creation of a harmonious urban environment. For this purpose, the document specifies a vision, several goals and six dozen specific measures. Policy of Architecture and Building Culture in the Czech Republic can be downloaded from the website of the Ministry for Regional Development (www.mmr.cz) and is published as a supplement to the present issue of this journal.